

Sandra Križić Roban

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Dvije nerealizirane parcelacije u Zagrebu između dva svjetska rata – *Vinovrh* i *Kulmerovo*

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

predan 12. 11. 2002.

Sažetak

U tekstu se obrađuju dva naselja planirana u Zagrebu početkom tridesetih godina. Oba naselja trebale su podići udruge, čime se nastojalo prevladati nedostatak kvalitetnih stambenih objekata na tržištu, a pri njihovoj gradnji omogućiti zapošljavanje radne snage. Nagrađeni projekt naselja Vinovrh na Vrhovcu rad je Zdenka Strižića, koji je planirao podizanje stambenih blokova stepenasto raspoređenih po obroncima lokacije predviđene za izgradnju. Na temelju njegova prijedloga Kazimir Ostrogović razrađuje četiri tipa samostojnih obiteljskih i dvojnih obiteljskih kuća, planirajući rahlu strukturu naselja prostranih okućnica s dnevnim boravcima orijentiranim prema stražnjim vrtovima.

U istome razdoblju planirano je i naselje Kulmerovo u blizini Šestina. Iako postoje naznake u dnevnome tisku da je naselje trebalo biti podignuto bez cjelovito zamišljene arhitektonske koncepcije, postoje maketa i nacrt Zvonimira Požgaja i Frana Cote, koji govore u prilog planiranih rahlo raspoređenih prizmatičnih volumena s obje strane zavojite ceste. Oba naselja svjedoče o modernim tendencijama stanogradnje u međuratnom razdoblju, primjereno oblikovanih volumena te funkcionalno zasnovanih prostornih organizacija.

Ključne riječi: *parcelacija, stambeno naselje, moderna načela izgradnje, rahla struktura, Zdenko Strižić, Kazimir Ostrogović, Zvonimir Požgaj, Frane Cota*

U razdoblju obilježenom intenzivnom stanogradnjom, u zapadnoeuropskim sredinama jednako kao i u domaćoj, planirane i provedene parcelacije stambenih naselja prema modernim načelima izgradnje pokazuju određene sličnosti. Elementi prevladavajućih trendova primjećuju se u nekoliko primjera koji karakteriziraju to doba, kod kojih pronalazimo zajedničke teme funkcionalno organizirane koncepcije stanovanja, standardizacije njezinih dijelova, profesionalizacije te institucionalizacije građevinskog sustava. Tipizirana stambena naselja, kakvima se u načelu težilo, tijekom složenih i često dugotrajnih procesa gradnje, doživljavala su modifikacije, pa tako konačni rezultat odstupa od ujednačenih, prvotnih zamisli. U nekim slučajevima susrećemo se s planovima izgradnje naselja kod kojih se primjenom nekoliko tipova kuća na neki način nastojalo izbjeći monotono i beskonačno nizanje identičnih stambenih jedinica. Na tom tragu moguće je promatrati dva neizvedena naselja, planirana u sjevernim dijelovima Zagreba u međuratnome razdoblju.

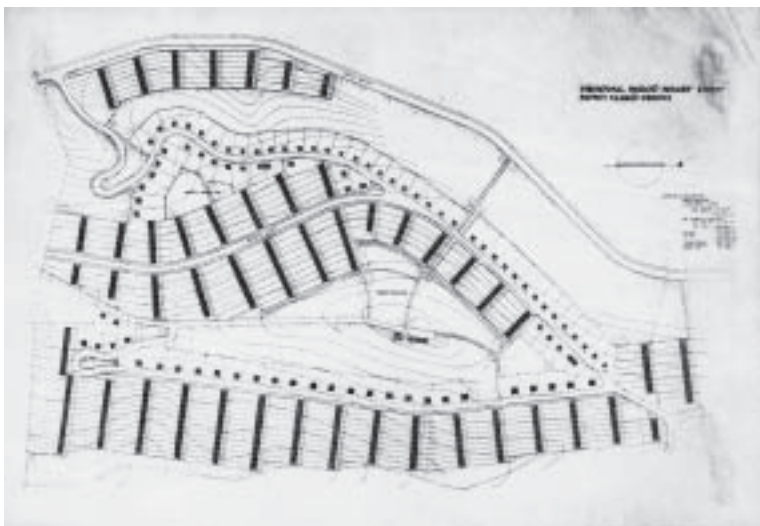
Strižićeva parcelacija naselja Vinovrh – Vrhovec

U promatranom razdoblju susrećemo se sa svojevrsnim vrhuncem planirane stambene izgradnje u Zagrebu. Postupke

su provodili pojedinci ili korporacije, s većim ili manjim uspjehom. Između ostalih je i Hrvatski Radiša, društvo za promicanje rada, odgoja i namještenja trgovačke, obrtničke, industrijske i poljodjelske omladine, odlučio 1932. godine parcelirati i prema jedinstvenom planu izgraditi naselje od oko 400 kuća na svom zemljištu Vinovrh,¹ predjelu zasađenom kultiviranom šumom, koji im je u posjed ostavio zagrebački veletrgovac Leo Bauer. Naselje je bilo planirano prema modernim principima stanogradnje, koji uključuju izgradnju stambenih naselja udaljenih od središta grada, kao i od poslovnih te industrijskih središta.²

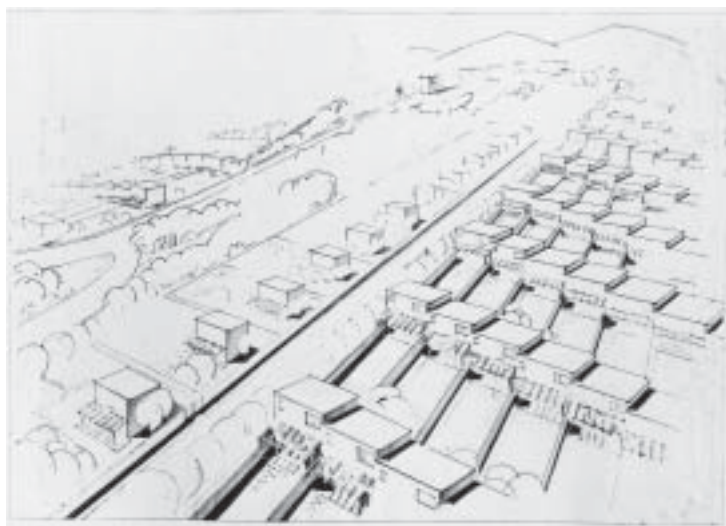
Kako doznajemo iz dnevnog tiska, ocjenjivački odbor sačinjavali su od strane Tehničkog fakulteta Hugo Ehrlich, od strane gradske općine ing. Jurković i Stjepan Hribar, od strane inženjerske komore ing. Vladimir Stiasni, Franjo Gabrić i Stanko Kliska, te od strane Hrvatskoga Radiše Milan Prpić, ing. Josip Aljinović i Petar Kvaternik.³ Odbor je prvu nagradu dodijelio Zdenku Strižiću, drugu Đorđu Kiverovu i Jovičiću, dok je treća nagrada dodijeljena Franu Coti i Zvonimiru Požgaju. Novinski članak popraćen je nacrtom dvojnih objekata Kazimira Ostrogovića, koji je na osnovi nagrađenih Strižićevih planova izradio detaljni projekt.

Parcelacija Vinovrha napravljena je po natječajnom projektu arh. Zdenka Strižića, »koji je donio parcelaciju iz koje je



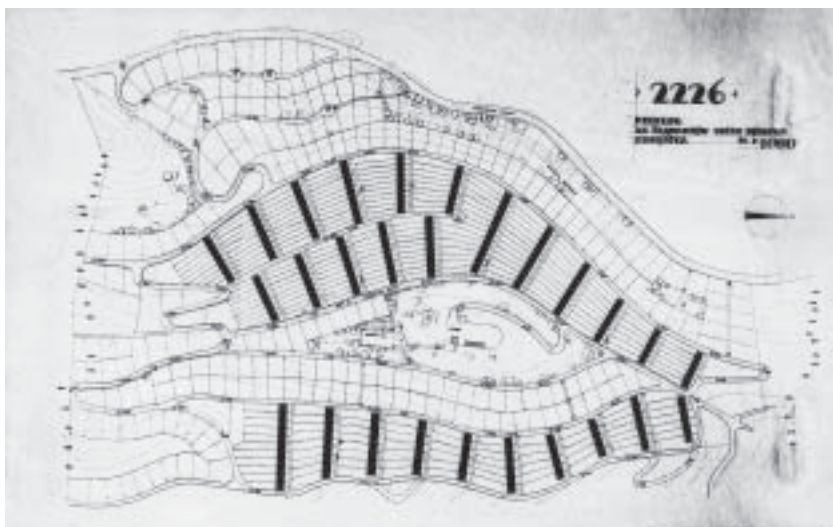
Z. Strižić, *Položajni nacrt parcelacije Vinovrh na Vrhovcu* (moto »Viseći vrtovi«), 1932., Arhitektonski fakultet u Zagrebu

Z. Strižić, Positional plan for the allotment of Vinovrh at Vrhovec



Z. Strižić, *Aksonometrija dijela stambenog naselja Vinovrh* (moto »Viseći vrtovi«), 1932., Arhitektonski fakultet u Zagrebu

Z. Strižić, Axonometric drawing of one part of the housing settlement of Vinovrh



Z. Strižić, *Prijedlog za izgradnju većih dijelova zemljišta na Vinovrhu* (moto »2226«), 1932., Arhitektonski fakultet u Zagrebu

Z. Strižić, Building proposal for larger parts of lands in Vinovrh



Z. Strižić, *Prijedlog izgleda stambenog niza parcelacije Vinovrh* (moto »2226«), 1932., Arhitektonski fakultet u Zagrebu

Z. Strižić, Proposal for the form of the housing sequence in Vinovrh

primijenjen cijeli sistem cesta. Poprijeko na glavne ceste polažu se putevi uz koje se nižu parcele.«⁴ Prilikom obilježavanja stote godišnjice rođenja Zdenka Strižića na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu priređena je izložba⁵ na kojoj su uz ostale prikazane i skice dvaju prijedloga parcelacije i tipova kuća za to naselje. Budući da dosad nisu bili predstavljeni, posvetimo im nešto više pozornosti.

Strižić na natječaju konkurira s dva prijedloga za naselje na lokaciji Vrhovac – Vinovrh. Pod motom »Viseći vrtovi« istočno i zapadno od središnjeg, najvišeg dijela zemljišta, gdje su bili planirani javni objekti i dječje igralište, raspoređuje kraće i dulje stambene nizove, koje kombinira sa samostojećim obiteljskim kućama predviđenima uz zavojitu cestu što prolazi naseljem. U istočnom dijelu naselja nizovi su položeni u smje-



K. Ostrogović, *Osnova za parcelaciju naselja Vinovrh*, »Tehnički list« 1, 1933.

K. Ostrogović, The basis for the allotment of the settlement of Vinovrh



Položajni nacrt osnove za parcelaciju malih kuća »Vinovrh« Hrvatskog Radiše, Državni arhiv u Zagrebu, Građevni odjel

Positional plan of the basis for the allotment of small houses »Vinovrh«

ru istok–zapad, dok su zbog konfiguracije terena nizovi u zapadnom dijelu odmaknuti od osi. Stambeni su blokovi jednostrani, jedinstveno širokih prednjih vrtova te uskih i dugačkih stražnjih vrtova. Prilazi kućama omogućeni su relativno uskim pješačkim ulicama (sam Strižić takve je ulice nazivao »stambenima«, smatrajući da diferenciranje ulica dovodi do poboljšanja sistema organizacije naselja u cjelini⁶).

Ostrogović spominje da je sličan sustav s uspjehom bio proveden u Bad Dürrenbergu u Njemačkoj, što s obzirom na Strižićeve profesionalne veze i boravak u toj sredini ne začuđuje. Tako predloženi sustav parcelacije naročito je bio pogodan za brdoviti teren Vrhovca. U njemu je ekonomičnost izgradnje sadržana u minimalnom broju cesta (tri spojne ceste, koje se u središnjem dijelu spajaju u prometnicu ovalnog oblika), realizacijom kojih bi nastala sređena i zatvorena stambena cjelina.

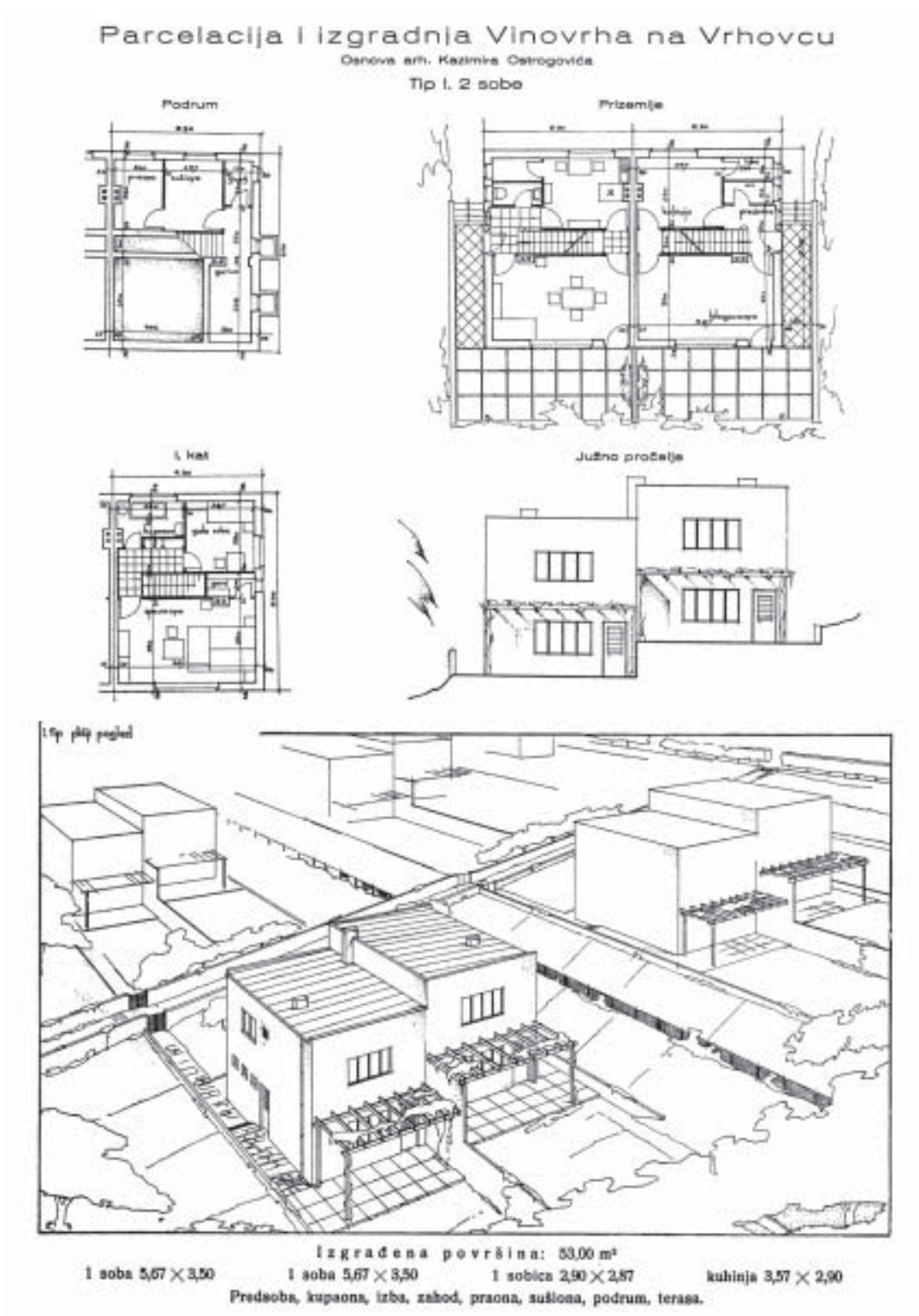
U drugom prijedlogu pod šifrom »2226« Strižić predlaže zgušnjavanje parcela stambenih nizova u zapadnom dijelu naselja, kao i veći broj pojedinačnih parcela namijenjenih izgradnji obiteljskih kuća. Razlike se primjećuju i u razradi tipova kuća. Dok je za »Viseće vrtove« planirao nizove obiteljskih jednokatnica ravnoga krova, stepenasto raspoređenih s obzirom na zadanost terena, s natkrivenim i popločanim začelnim terasama uz koje su izduljeni vrtovi-dvorišta, u varijanti »2226« planira nizove dvojnih obiteljskih objekata dvostrešnih krovova.⁷

Zdenko Strižić je na zemljištu Vinovrh planirao naselje u kojem je kombinirao teksturu serije s rahlije raspoređenim samostojećim obiteljskim kućama. Konačni oblik naselja zavisio je od linija pružanja cestovnih pravaca kao i od specifičnosti terena, zbog kojega u ovom slučaju nije bilo moguće planirati nizove položene u smjeru sjever–jug, čime bi bila omogućena povoljna insolacija. Omeđenost naselja širim i bržim dvosmjernim prometnicama omogućuje relativ-

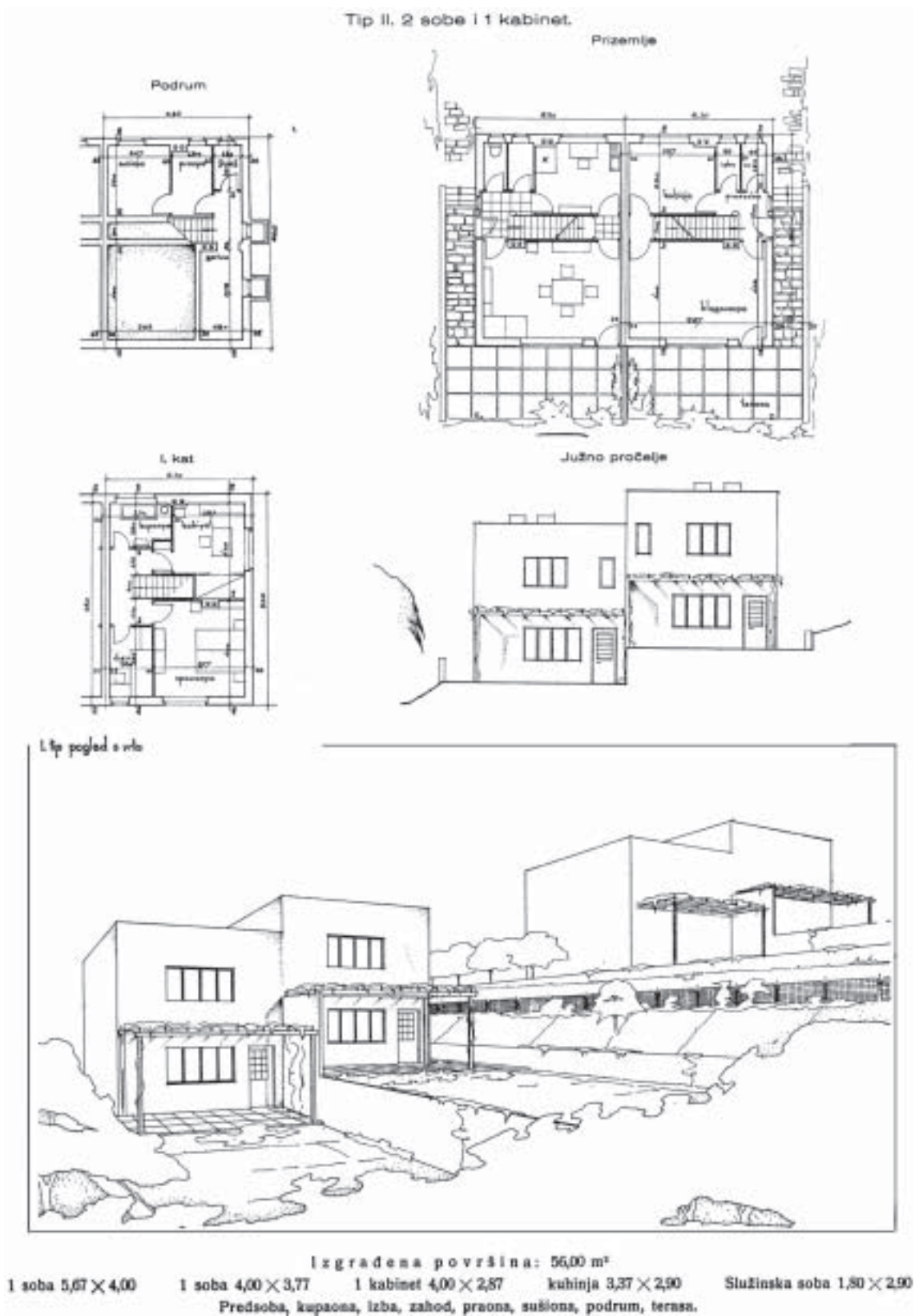
no ugodno i neometano stanovanje sa za ono doba specifičnim principom orijentacije prema ozelenjenim stražnjim vrtovima. Budući da su bili planirani jednostrani blokovi kuća, može se pretpostaviti da bi rezultat bio daleko primjereniji od trešnjevackog naselja.

Razrada stambene tipologije Kazimira Ostrogovića

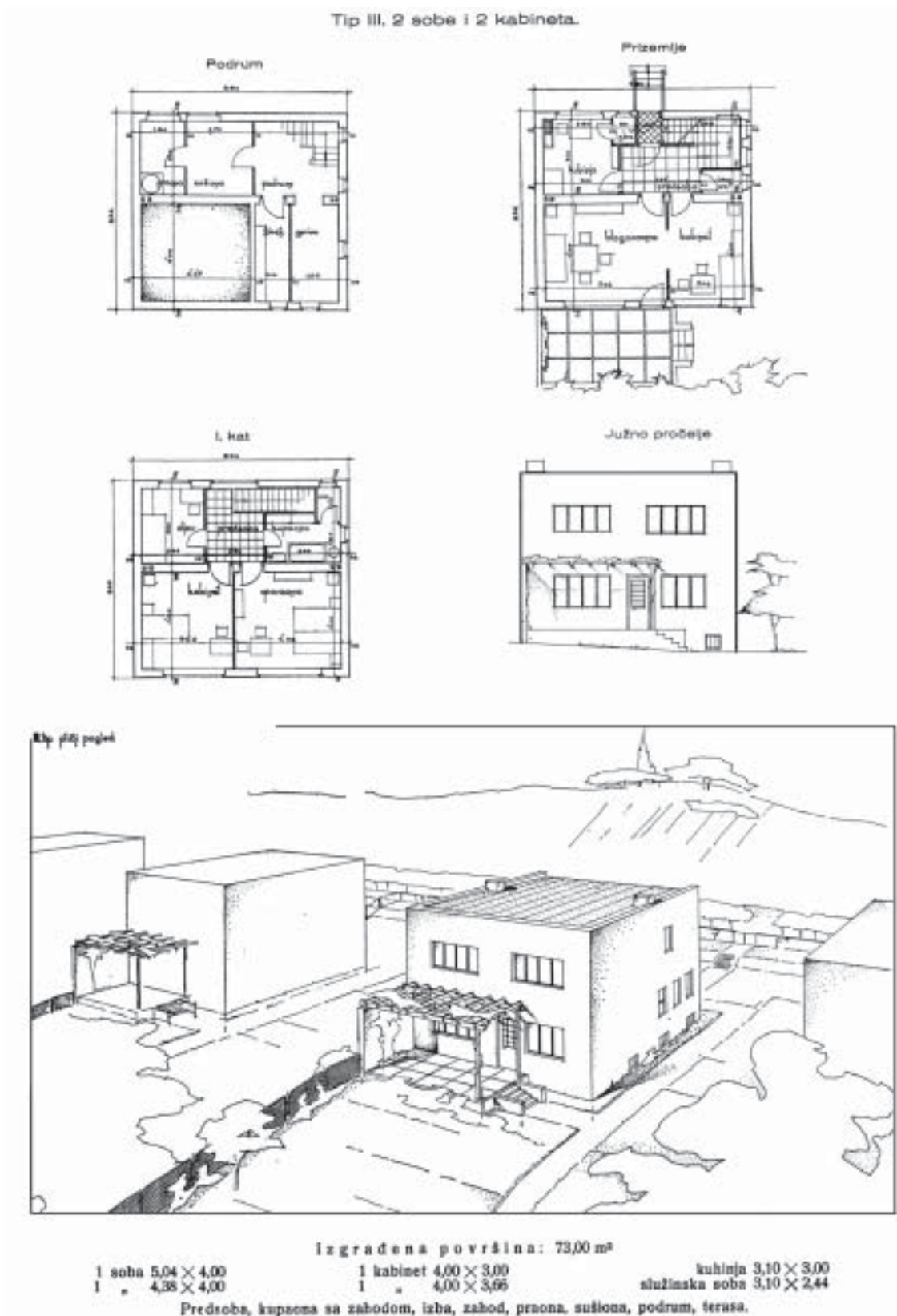
Upravo na tragu Strižićeva prijedloga »Visećih vrtova«, Kazimir Ostrogović je razradio projekte pojedinačnih tipova kuća u naselju. Parcelacija na temelju koje izrađuje svoje projekte razlikuje se od Strižićeve utoliko što se više ne radi o stambenim nizovima, već je čitavo naselje planirano kao rahla struktura jednoobiteljskih i dvojnih obiteljskih objekata. Na vrhu brijega planirana je hortikulturno uređena zelena površina, uz nju hotel s restoranom i bazen s kabinama, te dječje igralište. Na uglovima, neprikladnima za građevna zemljišta (zbog prometa i prašine), predviđene su servisne radionice i trgovine. Zavojnita cesta trebala je povezati naselje s projektiranom, 30 m širokom cestom i planiranom tramvajskom prugom u Šestinskom dolu. U naselju su vlastite kuće trebali graditi »malograđani« (kako Ostrogović naziva nižu građansku klasu), uz otplatu zajma u roku od 10 godina, nakon čega bi kuća prešla u privatno vlasništvo: »Kad govorimo s ovog stanovišta o planu Hrvatskog Radiše, koji je po svojoj veličini (cca 400 kuća) najveće naselje kod nas, riješeno potpuno u kolektivnom duhu (4 tipa, koji se razlikuju samo brojem prostorija), uz dosada najpovoljnije uvjete, moramo spomenuti jednu čudnu pojavu nekih naših arhitekata (koji su se sami prozvali 'savremenim'); da žele svojim planovima riješiti 'socijalni problem'. Arhitektonskim planovima se socijalni problem ne da riješiti, pa ga, logično, ne rješava ni ovaj plan.«⁸



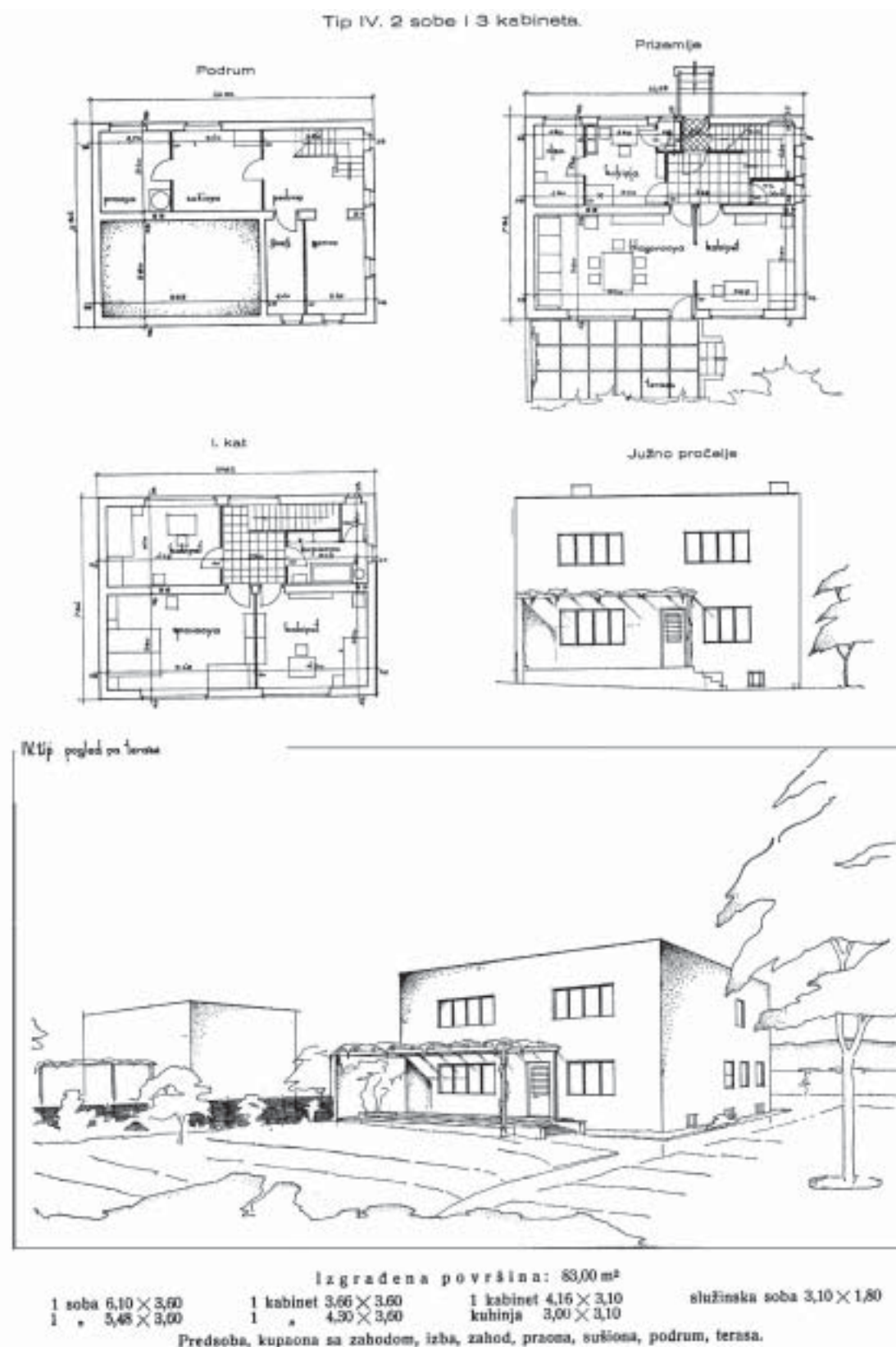
K. Ostrogović, *Parcelacija i izgradnja Vinovrha na Vrhovcu – tip I*, »Tehnički list« 1, 1933.
 K. Ostrogović, *The allotment and building of Vinovrh in Vrhovac – type I*



K. Ostrogović, *Parcelacija i izgradnja Vinovrha na Vrhovcu – tip 2*, »Tehnički list« 1, 1933.
 K. Ostrogović, *The allotment and building of Vinovrh in Vrhovac – type 2*



K. Ostrogović, *Parcelacija i izgradnja Vinovrha na Vrhovcu – tip 3*, »Tehnički list« 1, 1933.
 K. Ostrogović, *The allotment and building of Vinovrh in Vrhovac – type 3*



K. Ostrogović, *Parcelacija i izgradnja Vinovrha na Vrhovcu – tip 4*, »Tehnički list« 1, 1933.
 K. Ostrogović, *The allotment and building of Vinovrh in Vrhovac – type 4*



Z. Požgaj, F. Cota, *Nacrt pročelja dvojnih stambenih objekata za parcelaciju Vinovrh* (iz: S. Planić, *Dva pisma o stanovanju*, nedatirano privatno izdanje)

Z. Požgaj, F. Cota, *Façade plan of semidetached residential houses in Vinovrh allotment*



Z. Požgaj, F. Cota, *Nacrt organizacije stana na prvom katu parcelacije Vinovrh* (iz: S. Planić, *Dva pisma o stanovanju*, nedatirano privatno izdanje)

Z. Požgaj, F. Cota, *Plan of the organization of the first floor apartment of Vinovrh lot*

U ovoj planiranoj koloniji karaktera modernih vila kuće su najvećim brojem trebale biti orijentirane prema jugu, manjim brojem prema istoku, a najmanjim prema zapadu. Glavno pročelje trebalo je isprva biti usmjereno prema vrtnoj strani. Sva četiri tipa što ih Ostrogović projektira jednokatne su kuće što se sastoje od prizemlja koje služi za dnevni boravak (sastoji se od blagovaonice, koja je ujedno i dnevna soba, i kuhinje s nusprostorijama) i kata, na kojem su spavaonice, kupaoonica i kabineti. Kuće imaju podrum, u kojem su praonica, sušionica, prostor za gorivo i živežne namirnice. Dva su temeljna tipa: stepenasti dvojni objekti planirani na kosom terenu (što pridonosi izoliranosti prednjih vrtova i začelnih terasa), te samostojeće obiteljske kuće. Spomenimo da je na nacrtima objavljenima u »Tehničkom listu« jasno označena granica između parcela, odvojenih zidanim i metalnim rešetkastim ogradama.⁹ Dvojna obiteljska kuća predviđena je s dvije izgrađene površine od 53 i 56 m² (po etaži). S bočne je strane ulaz u malo predsoblje, iz kojeg se uspinje/spušta stubišni krak. U prednjem, uličnom dijelu je kuhinja, povezana s blagovaonicom rastvorenom prema začelnoj terasi, a na katu spavaonica s garderobom, kupaoonica i mala soba. Kuća veće stambene površine na katu uz spavaonicu ima dječjačku sobu i kabinet (u principu su kabineti dječje sobe, a ne radne). Korištenje krovnih terasa nije planirano, vjerojatno zbog relativno prostornih stražnjih vrtova. Terasa sa začelne strane imaju nadstrešnice s gredama, i vjetrobranskim zidovima su odvojene od susjednih. Pročelja su jednostavno rastvorena sa začelne strane trakastim prozorima, s ulične nešto užima, dok su na bočnom, ulaznom pročelju ritmički uravnoteženi nerasčlanjeni i raščlanjeni dijelovi zidne plohe.

Samostojeće obiteljske kuće također su planirane s dvije izgrađene površine, 73 i 83 m² (po etaži). Ulaz je uz uličnu stranu, prema kojoj je orijentirana kuhinja, dok su uz začelnu stranu međusobno povezani blagovaonica i kabinet. Prostorije su prema začelju rastvorene trakastim urezanim prozorima. Sva su četiri tipa kuća u naselju planirana s dnevnim sobama, blagovaonicama i spavaćim sobama na katu okrenutima prema jugu, dok su kuhinje, te na katu kabineti i kupaoonice trebali biti orijentirani prema sjeveru. Jedino se u središnjem, najzakrivljenijem dijelu terena planiranog naselja orijentacija odmiče od osi.

Kuće prema Ostrogovićevu projektu djeluju moderno, s velikim okućnicama i primjerenim međusobnim razmakom. Prostorije nisu pravilno orijentirane, no prostor je funkcionalno grupiran, uz izbjegavanje hodnika ili većih predvorja. Kubični i prizmatični volumeni ravnih krovova pravilno su raspoređeni po naselju, s većim brojem dvojnih objekata u sjeverozapadnom dijelu naselja, dok su u istočnom planirane obiteljske kuće. Praktično je iskorištena slojevitost zakošenog terena postavom stepenasto strukturiranih dvojnih objekata.

Ostrogović je uz priložene nacрте objavio i planirani tehnički opis, u kojem između ostalog spominje da je za građevni materijal izabrao opeku jer je najekonomičnija, a zemlja je na samim gradilištima podesna za njezinu proizvodnju (što je ustanovio pokusom). Za Ostrogovića, suvremeno graditi značilo je graditi ekonomično: »*Ekonomija je za svaki dio zemlje druga, naročito danas, kad su se države ogradile carinskim zidovima. Kad bi naši arhitekti postavili statistike cijena željeza i betona prema cijeni opeke, recimo za Nje-*



Nacrt parcelacije Kulmerovo, »Novosti«, 14. 9. 1932.

Plan of Kulmerovo lot

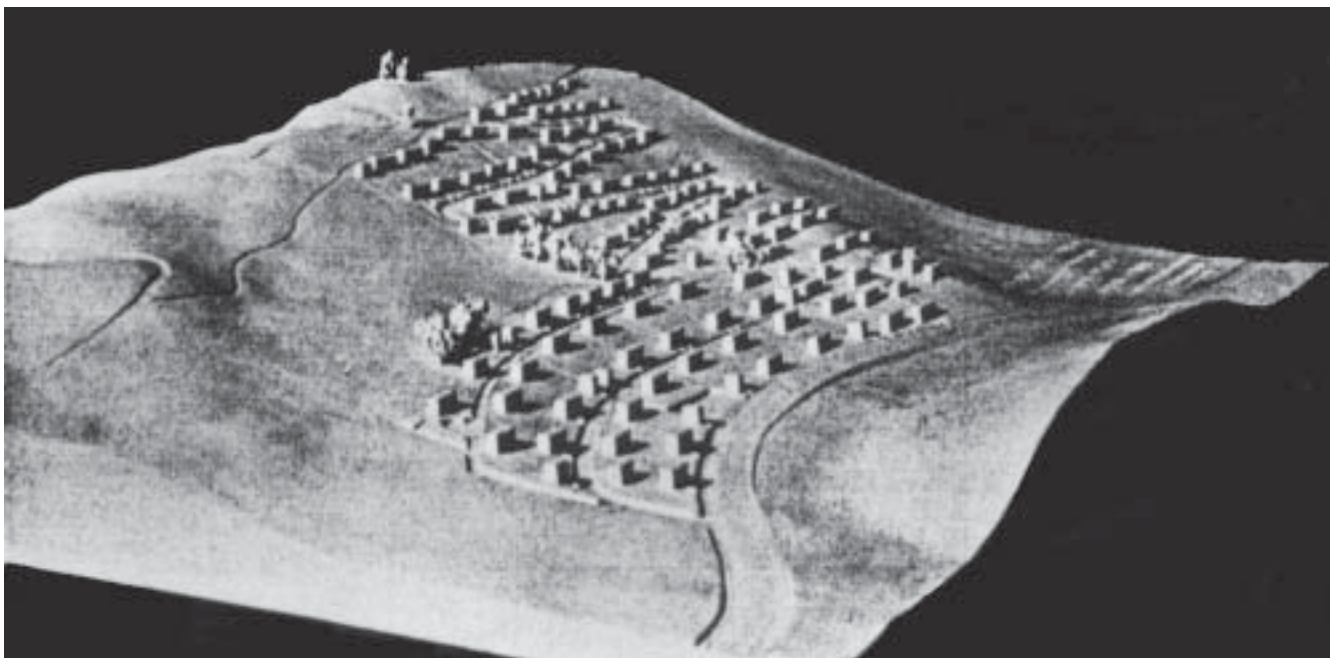
mačku i Jugoslaviju, izašli bi argumenti koji baš u konstrukciji potpuno pobijaju njihove tvrdnje o internacionalnoj vrijednosti njihovih projekata.«¹⁰

U zapisnicima Gradske skupštine još se 1935. godine vodi prepiska o potrebnoj izmjeni prometne regulacije, nakon čega o tom naselju više ne nalazimo podataka.¹¹ Do posjeda Hrvatskoga Radiše Vinovrh na Vrhovcu vodila je u to vrijeme uska i strma cesta, koja se prema regulatornoj osnovi morala napustiti i preložiti zapadnije, što nije učinjeno zbog pomanjkanja sredstava. Udruga je smatrala da se premještanje ceste mora uvrstiti među prve radove koje općina namjerava provesti radi suzbijanja besposlice. Premještanjem ceste pomoglo bi se Društvu, koje bi potom moglo pristupiti parcelaciji svoga zemljišta i time uspješnije promicati svoje humanitarne ciljeve. »Preložjenje bi bilo i od koristi po javne interese jer bi se time već djelomično izgrađeni predjeli sjeverno od Vinovrha vezali boljim komunikacionim spojem s ostalim dijelovima grada.«¹² Društvo je od općine molilo pokriće troškova za pripremljene radove na posjedu Vinovrh i regulaciju ceste Vrhovac do posjeda (ukupno u iznosu od 1.600.000,00 Din). No, nesprijetnost gradske općine da udovolji zahtjevu o regulaciji i izgradnji ceste samo je jedan od razloga zbog kojih nije došlo do realizacije tog naselja. Hrvatski Radiša u dnevnom se tisku često spominjao u kontek-

stu intenzivne izgradnje đaćkih domova. Organizacija i pomoć pri obrazovanju siromašnijih đaka, redom iz ostalih dijelova Hrvatske, bila je temeljna djelatnost te udruge. Zbog prioriteta izgradnje domova Društvo je postalo prezaduženo, te stoga nije moglo krenuti u realizaciju naselja Vinovrh. Udruga je 1935. godine zatražila odobrenje prodaje manjih parcela nego što je to isprva bilo planirano (površina kojih je trebala iznositi oko 100 hvati) budući da se u vrijeme sve izraženije ekonomske krize veće parcele nisu mogle prodati. No, Gradska skupština nije pokazala razumijevanje za nastale probleme, pa nije pristala ni otkupiti čitav posjed od Hrvatskoga Radiše po vrlo povoljnim uvjetima. Iako je o izvedbi ceste ovisila brža parcelacija i izgradnja naselja malih kuća, što je trebalo biti od koristi po zapošljavanje obrtnika i radnika, do nje nije došlo. Unatoč postojanju obostanih interesa – inicijatora gradnje i grada Zagreba – oni nisu urodili plodom, što je, s obzirom na predloženo rješenje šteta.

Stambena kolonija Kulmerovo

Godine 1932. planirana je još jedna parcelacija i izgradnja naselja – stambene kolonije nazvane Kulmerovo.¹³ Naselje je trebalo biti sagrađeno južno od šestinske ceste i sjeverno



Z. Požgaj, F. Cota, *Maketa naselja Kulmerovo*, iz: *Spomen-izvještaj o 40-godišnjici Državne srednje tehničke škole u Zagrebu, 1892/3–1932/3.*, 1933.

Z. Požgaj, F. Cota, *The model of the settlement of Kulmerovo*

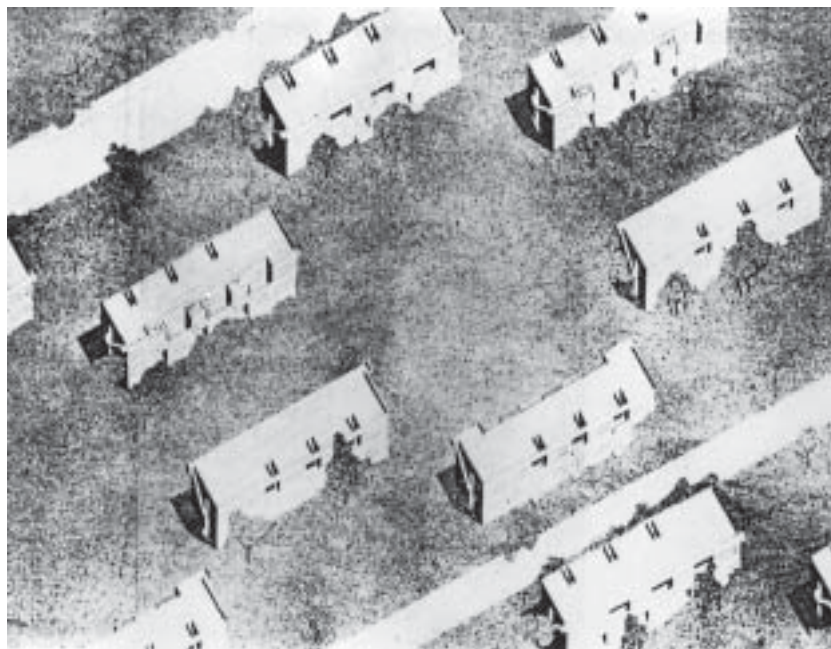
od vile Weiss, lokacija povezanih prema nacrtu zavojitom cestom.¹⁴ Projekt naselja nastao je temeljem privatne inicijative nekoliko ljudi organiziranih u zadrugu državnih umirovljenika »Svoj dom«,¹⁵ na čelu s Martinom Juričevićim, potporučnikom ratne mornarice u mirovini. U neposrednoj okolini Okrugljaka nalazile su se brojne već ispečene opeke, koje su trebale biti iskorištene na kompleksu zemljišta površine 30 jutara (170000 m²). Zadruga je zemljište podijelila na 220 parcela površine između 125 i 250 m².¹⁶ Široka cesta trebala je prolaziti naseljem i povezivati ga izravno s pravcem Zagreb–Šestine, odnosno vilom Weiss i Gornjim prekrizjem, te Pantovčakom, Cmrokom i Tuškancem.

Osim kuća bila su predviđena dva perivoja, teniska i dječja igrališta, dva manja parka te tržnica. U tisku i među ljudima predloženo naselje kolokvijalno je bilo prozvano »naša Švicca«, odnosno »naš Semmering«, jer je položaj zemljišta bio odličan.¹⁷ Postoje naznake da su pojedini liječnici namjeravali otkupiti nekoliko parcela te ih spojiti radi izgradnje sanatorija. S obzirom na položaj i povoljne uvjete gradnje¹⁸ planirano je naselje pobudilo velik interes kod budućih kupaca – činovnika te privatnih i javnih namještenika. Od samoga početka bilo je proglašeno modernim i jednim od najljepših u Zagrebu, iako je u javnosti bio poznat tek plan parcelacije, dok potpuniji podaci o tipovima kuća nisu bili objavljeni.

Postoji vjerojatnost da je za naselje bio raspisan natječaj, što zaključujemo po objavljenim skicama Zvonimira Požgaja i

ing. Frana Cote.¹⁹ Njihov prijedlog tipizirane gradnje (koja bi stoga bila i jeftinija) zanimljiv je zbog sličnog načina plastički modeliranog ulaznog dijela, rješenja na koje nailazimo u njihovu projektu za Vinovrh. Naime, na aksonometriji se primjećuju dva tipa višestambenih objekata, kod kojih jedan ima na katu duboko u volumen usječene niše – terase. Na skici se nazire rješenje što podsjeća na kuhinju zaobljenih uglova, kakvu su arhitekti projektirali za Vinovrh.²⁰

U primjeru stambene kolonije Kulmerovo često spominjan epitet modernosti temeljen je, kako možemo zaključiti, primarno na kategoriji vidika, zračnosti, insolacije i samoga položaja, dok poblize informacije o prostornoj organizaciji i komforu što ga podrazumijeva moderno stanovanje nisu poznate. Kao i u mnogim drugim zagrebačkim primjerima, radilo se o parcelaciji koju su vodili članovi zadruge u suglasnosti s gradskom upravom. Unatoč postojanju makete naselja i prijedlogu tipiziranih stambenih objekata Cote i Požgaja, naselje »Svoj dom« je, kako možemo zaključiti po napisima u dnevnom tisku, zapravo planirano na način da je svaki parcelant imao pravo sam odabrati arhitekta i/ili graditelja. Tako necjelovito zasnovana koncepcija trebala je rezultirati svojevrsnim arhitektonsko-graditeljskim *potpourrijem* – tipovima kuća među koje ubrajamo drvene šestinske hiže, »drugi tip ljetnikovca« zamišljen poput izduljene prizemnice s podrumom, dvojni objekt s bočnim ulazima, kao i tip »velikog ljetnikovca« koji djeluje kao višestambena vila sa sre-



Z. Požgaj, F. Cota, *Aksonometrija tipiziranih objekata naselja Kulmerovo*, iz: *Spomen-izvještaj o 40-godišnjici Državne srednje tehničke škole u Zagrebu, 1892/3–1932/3.*, 1933.

Z. Požgaj, F. Cota, Axonometric drawing of typified buildings in the settlement of Kulmerovo

dišnjim istaknutim dijelom i ugaonim prostorijama rastvorenima balkonima s obje strane, ravnog krova na kojem su terase. Ovaj posljednji »tip« trebao je biti izgrađen prema nacrtima Bogdana Petrovića.²¹

Gusto nanizane na parcelama, tipski neujednačene i dostupne zavojitom cestom, vile ovoga naselja daleko su od reklamiranih »švicarskih standarda«, koji su možda bili tek dalekim uzorom. Šteta je što nemamo potpunijih podataka o mogućem raspisu natječaja za naselje »Svoj dom«, postavljenim uvjetima te osobama i okolnostima koje su odlučile mimo Požgaj-Cotinih zanimljivih prijedloga. Njihova maketa govori u prilog rahlo raspoređene strukture naselja uravnoteženog odnosa prizmatičnih volumena raspoređenih s obje strane zavojite ceste. Sjeveroistočni dio naselja karakteriziraju veće parcele i, koliko možemo suditi prema priloženoj maketi, višestambeni objekti, dok su prema jugozapadu parcele i kuće manje, a struktura gušća.

U oba navedena primjera nerealiziranih stambenih naselja u Zagrebu susrećemo se s dominantnom idejom uravnotežene gustoće izgradnje, s kvalitetnim urbanističko-arhitektonskim prijedlozima artikuliranim jasnim i racionalnim elementima što su bili prilagođeni stvarnim potrebama i specifičnostima sredine za koju su stvarani. Radi se o primjerima prostorno-strukturalnih uzoraka pri projektiranju kojih se polazi od urbanističkih cezura (parkovi, prometnice), dok su konačni rezultati trebale biti oblikovno-funkcionalne cjeline usklađene s terenom. Osobito je naselje Vinovrh na Vrhovcu moglo postati paradigmom suvremenog urbanizma te modernim oblikovanjem i prostornom organizacijom imponirati u sjevernoj zoni grada. Navedeni primjeri svjedoče o pripadnosti europskom arhitektonskom kontekstu međuratnog razdoblja, u kojem smo (u navedenim slučajevima idejno) sudjelovali s visokim dometima autohtone izvedenice modernizma.

Bilješke

- 1
K. Ostrogović, *Osnova za parcelaciju i izgradnju posjeda »Vino-vrh« u Zagrebu*, »Tehnički list«, 1/1933., str. 3–8. Natječaj je bio objavljen u »Tehničkom listu« 6/7, Zagreb 1932., raspisan »za idejnu skicu parcelacije i izgradnje posjeda Vinovrh na Vrhovcu br. 194«.
- 2
»Nakon rada čovjek neka sa svojom obitelji živi izvan grada, tamo gdje je svjetla, sunca i zraka. Svi moderni gradovi nastoje koliko sami, toliko uz pomoć privatne inicijative, da omoguće namještenicima i radnicima da dođu jeftino do svog doma... Dižu se na raznim dijelovima grada stambene kolonije, koje dobre komunikacione veze na brz način spajaju s mjestom rada ... Za ovakvu malu obiteljsku kuću dovoljno je gradilište oko 360 m² ... Zbog toga se traži da nitko kod gradnje ne stavlja prekomjerne zahtjeve u pogledu broja, veličine i uređenja prostorija. Međutim, odnošaj prostorija, koje su potrebne za takovo malo kućanstvo, mora biti baziran na čisto gospodarskoj osnovici...« – 400 obiteljskih modernih domova, »Novosti«, Zagreb, 23. 12. 1932., str. 8, 9 (autor teksta nepotpisan).
- 3
400 obiteljskih modernih domova, »Novosti«, 23. 12. 1932., str. 8, 9.
- 4
Ostrogović donosi podatak o Strižićevu natječajnom projektu, na temelju kojeg on potom projektira četiri tipa kuća predviđenih u naselju. No, pojedini autori navode da je Ostrogović autor i parcelacije i tipova kuća u naselju Vinovrh, dok se Strižiću pripisuje naselje Vrhovec. U dokumentaciji i ondašnjem tisku nije pronađen podatak o parcelaciji Vrhovca, već se predjel poznat pod imenom Vinovrh nalazi na gornjem dijelu Vrhovca. Na njega danas podsjeća tek naziv obližnjeg ugostiteljskog objekta. Najvjerojatnije je došlo do zabune i razdvajanja tog projekta, na kojem su radila obojica arhitekata. **K. Ostrogović**, *ibid.*; **T. Premerl**, *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata – nova tradicija*, Matica hrvatska, Zagreb 1990., str. 115; **I. Maroević**, *Die Zagreber Stadtvilla 1932–1942*, u: *Ländliches und Kleinstädtisches Bauen und Wohnen im 20. Jahrhundert*, »Jahrbuch für Hausforschung«, Band 46, Jonas Verlag, Marburg 1999., str. 258–259; **K. Galović**, *Zdenko Strižić – majstor internacionalnog stila*, u: **Z. Strižić**, *O stanovanju*, Psefizma, Zagreb 1996., pogovor bez numeracije.
- 5
Izložbu je organizirao prof. dr. Lenko Pleština, koji mi je dopustio fotografiranje nacrtu, na čemu mu zahvaljujem. Na izložbi je bila prikazana mapa radova Z. Strižića, najvjerojatnije priređena radi izbora u zvanje, pronađena u njegovu nekadašnjem kabinetu.
- 6
Između ostalog, u realizaciji naselja Prve hrvatske štedionice, u pripremi kojeg je također participirao tijekom tog razdoblja, opravdano je kritizirao prometne ulice, kod kojih nije provedena diferencijacija na zadovoljavajući način. **Z. Strižić**, *Novo naselje u Zagrebu*, »Građevinski vjesnik« 9, Zagreb 1940., str. 102.
- 7
Mali prozori pod nadstrešnicom podsjećaju na rješenja Brune Tauta u berlinskim naseljima *Onkel-Toms Hütte* i u *Naselju potkove*.
- 8
K. Ostrogović, *ibid.*, str. 8.
- 9
T. Premerl, *ibid.*, str. 115. Autor navodi da se radi o naselju dvojnih vila bez privatnih ograđenih parcela, dok obiteljske kuće ne spominje.
- 10
K. Ostrogović, *ibid.*, str. 8.
- 11
Državni arhiv u Zagrebu, skupštinski zapisnici, br. 110959-XII-1935.; sjednica od 26. 6. 1935., čl. 766.
- 12
Ibid.
- 13
Iz zahvalnosti prema prijašnjem vlasniku, grofu Miroslavu Kulmeru iz Šestina. *Nova kolonija – Kulmerovo*. »Novosti«, 14. 9. 1932., str. 6.
- 14
Postupno, taj je dio grada izgrađen, ali ne prema predviđenoj parcelaciji, i bez planiranih javnih sadržaja. Osim toga, predviđena zavojita cesta nikada nije spojena u jugozapadnom dijelu s križanjem Pantovčaka i Gornjega prekrizja, u smjeru kojega je trebalo biti nastavljeno i stubište.
- 15
U dnevnom tisku naselje se uz naziv *Kulmerovo* nazivalo i prema zadrugi *Svoj dom*, dok se u *Spomen-izvještaju o 40-godišnjici Državne srednje tehničke škole u Zagrebu* spominje pod nazivom *Moj dom*. »Novosti«, *ibid.* *Spomen-izvještaj o 40-godišnjici Državne srednje tehničke škole u Zagrebu*, 1892./3. – 1932./3., Zagreb 1933.
- 16
U tisku je zabilježena ova izuzetno mala površina, no najvjerojatnije se radilo o četvornim hvatima, što bi tada značilo da su se površine kretale između 450 i 900 kvadratnih metara, odnosno s obzirom na cjelokupnu površinu parcelacije i broj parcela prosječno 770 m² po parceli.
- 17
Lagano uzdizanje terena omogućilo bi nesmetan pogled i zračenje svakog pojedinog objekta, a pogled prema Sljemenu i okolnim brdima je »bio veličanstven«. *Nova kolonija – Kulmerovo*, *ibid.*
- 18
Zadruga je sama nabavila materijal za gradnju, pa je predviđena cijena trebala biti niža. Grof Kulmer je zadrugarima iznajmio kamenolom, iz kojeg je trebao biti dopremljen materijal za gradnju cesta. *211 obiteljskih domova*, »Novosti«, 7. 7. 1933., str. 8.
- 19
Maketa naselja s aksonometrijskim prikazom položaja stambenih objekata objavljena je u *Spomen-izvještaju o 40-godišnjici Državne srednje tehničke škole u Zagrebu*, dok u *Dva pisma o stanovanju* Stjepana Planića nalazimo tlocrtno rješenje i nacrt pročelja, koje A. Laslo u katalogu Cotine izložbe pripisuje natječaju za naselje *Vinovrh*, na kojem su također sudjelovali Požgaj i Cota. Prijedlog parcelacije Cote i Požgaja za *Vinovrh* nije objavljen, a dvojne stambene vile organizirane su s po jednim stanom u prizemlju i na katu te krovnom terasom. Aksonometrija stambenih objekata naselja *Moj dom* prikazuje dva slična tipa stambenih kuća, raspored kojih je teško povezati sa snimkom makete. Spomenimo da su oba naselja planirana u blizini Šestina. L. Roje-Depolo, **A. Laslo**, *Frane Cota*, Gliptoteka HAZU, Zagreb 1995., str. 68; *Spomen-izvještaj o 40-godišnjici Državne srednje tehničke škole u Zagrebu*, 1892/3–1932/3., Zagreb 1933. **S. Planić**, *Dva pisma o stanovanju*, nedatirano privatno izdanje, Zagreb, str. 21.
- 20
Prostorna organizacija daje naslutiti ambiciozan pristup razradi projekta za *Vinovrh*, jer se radi o fluidnom prostoru međusobno povezanih prostorija, kod kojih postoji mogućnost primjerene izolacije s obzirom na namjenu. U Požgaj-Cotinu prijedlogu dvojnih jednokatnica donja etaža koristi se stražnjim vrtom, dok gornja uz zasjenjenu terasu L-oblika uz pročelje ima i predviđenu mogućnost korištenja krovne terase. Kuće su pravilno orijentirane, s prostorijama otvorenima prema istoku i zapadu, parcele su ograđene niskim zidanim ogradama, a raspored i oblici otvora govore u prilog modernog zasnovanog tipiziranog naselja.
- 21
Sve podatke o »tipovima« nalazimo u dnevnom tisku. U *šestinskoj koloniji obiteljskih domova*, »Novosti«, 15. 10. 1933., str. 10.

Summary**Sandra Križić Roban****Two Unexecuted Allotments in Zagreb between the World Wars – *Vinovrh* and *Kulmerovo***

During the interwar period in Zagreb several housing settlements were planned and constructed on the basis of modern building principles, with functionally based spatial organisations of standardised construction elements. The planned settlements, such as two unconstructed settlements from 1930s – *Vinovrh* at *Vrhovec* and *Kulmerovo* near *Šestine*, were very often organised by members of various associations. The competition entry for the settlement of *Vrhovec* is the work of architect *Zdenko Stržić*. Based on his proposal, *Kazimir Ostrogović* developed four types of semidetached and self-standing family houses. *Stržić*'s project anticipated the building of one-side housing blocks gradually distributed on the hilly terrain. *Ostrogović* does not base his proposal on housing rows, but plans a loose settlement structure with predominant family houses and semidetached family houses following the type of modern residential villa. The houses were designed

on spacious lots, and although rooms were not oriented according to the principle of insolation, functional organisation of space can be noticed.

In the beginning of 1930s, the settlement of *Kulmerovo* had been planned on the south of the road to *Šestine*. Besides public facilities, it was supposed to be divided into private lots located on both sides of the serpentine road. There are the plans and the model of the settlement designed by *Zvonimir Požgaj* and *Frane Cota*, which indicate that the competition for the settlement might have been organised. Their proposal for typified construction is interesting because it refers to the designs made for the settlement of *Vinovrh*. The similarity can be noticed in the modelling of volume, which is deeply cut in with the niche that serves as a terrace, placed next to the round angled kitchen. The members of the society »*Svoj dom*« led the allotment of *Kulmerovo*, and according to press articles, they planned to build the settlement with incomplete architectonic conception. It is therefore necessary to point out the model by *Požgaj* and *Cota*, who planned loosely organised structure of balanced relationship between prismatic volumes, which is the construction manner that could be found in several planned settlements of the interwar period in Zagreb. Their feature is the domination of the idea of balanced building density, the combination of several house types that aimed to avoid endless rows of identical dwelling units, as well as the adaptation to actual needs and specific features of the environment they were designed for.

Keywords: allotment, residential settlement, modern building principles, loose structure, *Zdenko Stržić*, *Kazimir Ostrogović*, *Zvonimir Požgaj*, *Frane Cota*